

Jan Dobrzański

Udział Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w ruchu naukowym Lublina i Lubelszczyzny

Rocznik Lubelski 11, 9-23

1968

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN DOBRZAŃSKI

UDZIAŁ LUBELSKIEGO ODDZIAŁU POLSKIEGO TOWARZYSTWA
HISTORYCZNEGO W RUCHU NAUKOWYM LUBLINA
I LUBELSZCZYZNY

I

Z początkiem 1967 r. minęło 40 lat od utworzenia w Lublinie Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Jest on jednym z najstarszych towarzystw naukowych, działających w środowisku lubelskim, a najstarszym z powstałych w naszym mieście w okresie międzywojennym. Godzi się przypomnieć, w czterdziestolecie istnienia, warunki w jakich Oddział powstawał i wskazać na rolę jaką spełniał w ruchu naukowym naszego miasta i województwa.

Najpierw parę słów o Polskim Towarzystwie Historycznym. Założone w 1886 r. było do czasu powstania w 1953 r. Instytutu Historii PAN „jedyną — jak swojego czasu podkreśliła prof. Natalia Gąsiorowska — instytucją naukową, reprezentującą w skali całego kraju naukę i nauczanie historii oraz świat historyków polskich. Kierowane przez wybitnych przedstawicieli nauki historycznej, reprezentowało ją na zjazdach międzynarodowych, organizowało powszechne zjazdy historyków polskich, wytyczało kierunki badań naukowych, wpływało na treść i poziom nauczania historii w szkołach oraz dbało o upowszechnianie wiedzy historycznej w społeczeństwie”.

W działalności swej stosowało Towarzystwo różne formy. Jedną z nich było tworzenie oddziałów w środowiskach mających po temu odpowiednie warunki. Wśród ośrodków upatrzonych przez Zarząd Główny Towarzystwa, w latach dwudziestych okresu międzywojennego, znalazł się także Lublin. Miasto nasze miało warunki do założenia Oddziału. Żywe tu były tradycje ruchu umysłowego związane szczególnie ze szkołą wydziałową Komisji Edukacji Narodowej i działalnością jej profesorów, wychowanków odrodzonej Szkoły Głównej Koronnej, którzy na gruncie lubelskim byli rzecznikami obozu reform w Polsce drugiej połowy XVIII w. i postępowych prądów oświecenia. Lublinianie chętnie nawiązywali do dziejów swojego miasta w drugim i trzecim dziesiątku lat XIX w., kiedy to kwitł tutaj żywy ruch umysłowy, rozwijało swoją działalność Towarzystwo Przyjaciół Nauk (1818—1830), zasłużone szczególnie w krzewieniu oświaty elementarnej, a zwłaszcza w propagowaniu najnowszych metod nauczania w szkołach elementarnych. Ważne miejsce w życiu miasta zajmowała szkoła departamentowa (przemianowana po 1815 r. na wojewódzką), której rektor i profesorowie, obok zajęć zawodowych, prowadzili badania naukowe i czynnie uczestniczyli w pracach Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Bogata biblioteka szkolna służyła nie tylko uczniom i gronu nauczycielskiemu, ale udostępniona była także dla szerszego społeczeństwa.

Z bliższych nam czasów świeże były w pamięci lublinian lata przełomu XIX i XX w. a szczególnie ruchu rewolucyjnego, którego nasilenie przypadło na rok 1905, kiedy to carat zmuszony był pójść na ustępstwa wobec ludności Królestwa Polskiego. W tym, co się działo w kraju, żywo uczestniczył także Lublin. Postępowa część społeczeństwa wraz z młodzieżą włączyła się do ruchu rewolucyjnego, walczyła ze szkołą carską, żądając jej przekształcenia na postępową i demokratyczną, zgodnie z potrzebami narodowymi i społecznymi. Wyrazem ożywionego ruchu szkolno-oświatowego były powstające prywatne szkoły polskie — średnie i elementarne, żywa łączność działaczy lubelskich z towarzystwami i organizacjami oświatowymi ogólnokrajowymi i oddziaływanie tych towarzystw na Lublin i Lubelszczyznę, wreszcie tworzenie własnych placówek pracy oświatowej. Przykładem może tu być współdziałanie organizatorów postępowego ruchu oświatowego w Lublinie z Uniwersytetem dla Wszystkich w Warszawie, pierwszej prawdziwie demokratycznej, robotniczej placówki oświatowej w Królestwie, skupiającej liczne grono przedstawicieli polskiej postępowej myśli naukowej z Ludwikiem Krzywickim na czele. Zdobyli się też lublinianie na własną, demokratyczną placówkę oświatową. Było nią Towarzystwo Szerzenia Oświaty pod nazwą „Światło”, mające także swój oddział w Nałęczowie. Rozwijała się na naszym terenie, związana ideologicznie z Narodową Demokracją, Polska Macierz Szkolna popierana przez czynniki kościelne, ziemiaństwo i miejskie elementy zachowawcze. Dla pragnących pogłębienia swej wiedzy i badaczy naukowych udostępniała swe zasoby otwarta w 1908 r. Biblioteka im H. Łopacińskiego. Dobre tradycje pracy naukowej podtrzymywali, zajmujący w swoim czasie poważną pozycję w polskim świecie naukowym, o szerokich zainteresowaniach, Hieronim Łopaciński oraz zasłużony badacz dziejów regionu lubelskiego i działacz społeczny Henryk Wiercieński.

Wskazałem powyżej tylko na niektóre elementy tradycji ruchu umysłowego w Lublinie, mocniej tkwiące w świadomości tutejszego społeczeństwa, do których odwoływano się przy podejmowaniu prób organizowania życia umysłowego w naszym mieście, w nowych warunkach, po latach niewoli i uzyskaniu własnej państwowości, w wolnej już Polsce. Sama jednak tradycja nie wystarczała, potrzebni byli ludzie, którzy podjęliby trud działania. Takich nie zabrakło. Do pracy stanęli w latach dwudziestych zasiedziali lubliniaci i przybysze, którzy objęli w Lublinie różne stanowiska w szkolnictwie, Archiwum Państwowym i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Spośród przybyłych ruchliwością naukową i organizacyjną wyróżniali się: zasłużony dziś historyk literatury Julian Krzyżanowski; pedagog i historyk szkolnictwa — Zygmunt Kukulski; historyk literatury — Ludwik Kamykowski; historyk — Leon Białkowski i filolog klasyczny — Mieczysław Popławski. W gronie ich znaleźli się lublinianie: bibliofil i badacz przeszłości Lubelszczyzny — ks. Ludwik Zalewski oraz historyk literatury — Feliks Araszkiewicz. Oni to wraz z zastępem osób o ambicjach naukowych i działaczy na niwie oświatowej podjęli trud rozniecenia — jak głosili — w środowisku lubelskim „ogniska pracy naukowej, opartego o demokratyczne społeczeństwo, o jak najszersze warstwy ludności, rozumiejące doniosłość tej pracy”.

Organizatorzy zaczęli od przygotowania gruntu i wytworzenia sprzyjającej atmosfery dla swych poczynań, do czego wykorzystali zbliżając się dwie rocznice. Na rok 1923 przypadało 150-lecie ustanowienia Komisji Edukacji Narodowej i zgonu reformatora szkolnictwa pijarskiego w Polsce, twórcy Collegium Nobilium w Warszawie — Stanisława Konarskiego. Utworzony pod koniec 1922 r. Komitet szeroko rozwinął swoją działalność, wciągając do niej także społeczeństwo. Miastu przypominano ważną kartę historii Polski okresu reform w II połowie XVIII w. i udział w nich mieszczaństwa lubelskiego. Ukazano też rolę akademickiej szkoły wydziałowej lubelskiej w propagowaniu nowego wychowania, wprowadzonego przez Komisję Edukacji Narodowej i oddziaływanie tej szkoły na społeczeństwo. Dla nauki trwałą zdobyczą komitetu było wartościowe wydawnictwo pt. *Pierwiastkowe przepisy Komisji Edukacji Narodowej* w opracowaniu Zygmunta Kukulskiego.

Z dużym rozmachem przygotowywano w Lublinie obchody związane z setną rocznicą śmierci Stanisława Staszica. Chodziło o uczczenie człowieka ściśle związanego z Lubelszczyzną przez jedyne w swoim rodzaju dzieło jakim było Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie, nie mówiąc o innych węzłach łączących wielkiego Polaka z naszym terenem. W prowadzonej akcji przygotowawczej, jak organizacja obchodów, zabiegi około wydania książki pamiątkowej, oprócz bliskiego celu, jakim były uroczystości Staszicowskie, komitet obchodów miał na uwadze także i dalsze; chciał mianowicie wciągnąć społeczeństwo w krąg swoich zamierzeń i przyszłych prac. Rolę tę spełniały wszystkie jego poczynania a zwłaszcza wykłady i odczyty publiczne. W ciągu roku 1924—25 wygłoszono ich 18, niektóre z nich cieszyły się dużą frekwencją. Wśród wykładowców spotykamy wybitnych ludzi nauki jak Julian Krzyżanowski, Stanisław Pigoń, Wiktor Hahn, Mieczysław Popławski. Była to dobra propaganda na rzecz nauki. Duże znaczenie miały tu same uroczystości oraz zbiorowe wydawnictwo pod redakcją Zygmunta Kukulskiego pt. *Stanisław Staszic*, poważny plon pracy 44 autorów z Lublina i innych środowisk Polski. Staraniem organizatorów uroczystości obchody przybrały charakter ogólnopolski. Podkreślić należy, że w ich przygotowaniu i przebiegu brali udział przedstawiciele wszystkich warstw społeczeństwa, a więc i tej, dla której, walcząc o prawo do wolności, Stanisław Staszic poświęcił trud swego życia.

Po odbytych uroczystościach w 1926 r. na likwidacyjnym zebraniu w styczniu następnego roku, na którym Komitet obchodu złożył sprawozdanie z ich przebiegu, postanowiono utrzymać go pod nazwą Komisji Organizacyjnej z zadaniem przygotowania podstaw do powołania w Lublinie Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Członkowie Komisji w osobach Zygmunta Kukulskiego, Juliana Krzyżanowskiego i Ludwika Kamykowskiego rażno zabrali się do pracy. Nawiązali kontakty z pokrewnymi towarzystwami w innych ośrodkach kraju, zapoznali się z ich strukturą organizacyjną i w krótkim czasie opracowali projekt statutu przyszłej naukowej instytucji lubelskiej. Statut został zatwierdzony 27 kwietnia 1927 r. Mając statut Komisja zwołała zebranie na dzień 27 następnego miesiąca, na którym wybrano władze Towarzystwa. Od tego czasu Towarzystwo Przyjaciół Nauk rozpoczęło swoją działalność. Było ono do wybuchu wojny w 1939 r. głównym inspiratorem i realizatorem

wszystkich ważniejszych poczynań w dziedzinie naukowej i kulturalno-oświatowej w mieście i województwie.

II

W ogólnie nakreślonym zarysie ruchu umysłowego Lublina lat dwudziestych brali żywy udział także historycy, którzy stanowili w tutejszym środowisku pokaźny zastęp. Najwięcej ich było w szkołach na stanowiskach nauczycieli historii. Wśród nich znajdowały się jednostki o zamiłowaniach do badań naukowych, które wynieśli ze swoich macierzystych uczelni. W niedawno powstałym Katolickim Uniwersytecie pracowało na katedrach historycznych i historyczno-prawnych kilku profesorów i wykładowców. Prócz tego było w mieście grono osób o zainteresowaniach historycznych, skupionych głównie wokół Archiwum Państwowego i Biblioteki im. H. Łopacińskiego. Wytwarzali oni atmosferę, z której narodził się Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, wyprzedzając chronologicznie powstanie Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Utworzenie Oddziału, czemu naprzeciw wyszedł Zarząd Główny PTH, dyktowała potrzeba pogłębienia wiedzy historycznej, zapoznawania członków z najnowszymi osiągnięciami tej gałęzi nauki i włączenia środowiska lubelskiego do ogólnego ruchu historycznego w kraju.

Organizowali Oddział, wykorzystując sprzyjające po temu warunki, dwaj nieżyjący już historycy: Leon Białkowski i ks. Józef Umiński, w porozumieniu z Zarządem Głównym, którego prezesem był wówczas profesor Uniwersytetu Lwowskiego — Stanisław Zakrzewski. Zebranie organizacyjne Oddziału odbyło się 12 stycznia 1927 r. Po odczytaniu pisma Zarządu Głównego, upoważniającego organizatorów do założenia Oddziału, zapoznano następnie zebranych ze statutem Towarzystwa i wezwano do zapisywania się na członków. Zgłosiło się 35 osób, w tym: 20 nauczycieli, 10 pracowników naukowych i pięciu innych. Ten stan rzeczy pod względem składu zawodowego członków, będzie utrzymywać się stale, zawsze przeważać będą nauczyciele i osoby związane ze szkolnictwem. Można powiedzieć, że Oddział nasz do wybuchu wojny w 1939 r. był wybitnie nauczycielski.

Pierwszy Zarząd Oddziału, wybrany na zebraniu organizacyjnym, stanowili: Leon Białkowski — prezes, ks. Józef Umiński — zastępca prezesa, Jan Kamiński — sekretarz, Bolesław Gruzewski — skarbnik oraz członkowie: Aleksander Kossowski i Mieczysław Popławski. Z czasem członkowie Zarządu zmieniali się, jedynie profesor Białkowski pozostawał stale na stanowisku prezesa. Drugim członkiem, który w każdej kadencji pełnił jakąś funkcję w Zarządzie, był Aleksander Kossowski.

W latach przedwojennych życie Oddziału skupiało się w Archiwum Państwowym, którego dyrektorem był Leon Białkowski. Archiwum, ze swymi bogatymi zbiorami, przyciągało historyków. Korzystali z nich przede wszystkim ci, którzy badali dzieje Lublina i Lubelszczyzny. Dla innych Archiwum, ze swoim zawsze uczynnym dyrektorem,

pośredniczyło w sprowadzaniu materiałów źródłowych, potrzebnych do badań naukowych.

Pierwszy Zarząd Oddziału zamierzał objąć swą działalnością całe województwo lubelskie. W lutym 1928 r. omawiano sprawę wciągnięcia do współpracy znaczniejszych ośrodków powiatowych jak Chełm, Zamość, Biała Podlaska i Puławy. Postanowiono także nawiązać współpracę z osobami spoza Lublina znanymi z zainteresowań historycznych. Zamierzenia te uprzedziło Towarzystwo Przyjaciół Nauk, obejmując zakresem swej działalności całą Lubelszczyznę. W łonie TPN powstała Komisja Historyczna z zakresem działania podobnym do tego, jaki miały oddziały Polskiego Towarzystwa Historycznego. W tej sytuacji Zarząd naszego Oddziału oznaczył sobie węższy zakres działania, mianowicie zebrania naukowe, popieranie prac badawczych i doskonalenie nauczania historii w szkołach.

Z działalności przedwojennej członków Oddziału na podkreślenie zasługuje dorobek na odcinku badań nad przeszłością Lublina. Wiązały się one z zamiarami ówczesnych władz miejskich w zakresie wydania monografii Lublina. W tym celu powołano w 1928 r. komisję z zadaniem zorganizowania badań i pokierowania pracami. Z ramienia Oddziału w komisji tej zasiadał jego przewodniczący. Wprawdzie wydanie monografii nie doszło do skutku, ale przygotowane do niej niektóre materiały źródłowe mają do dzisiaj wartość. Leon Białkowski wydał *Wilkierze XV-XVIII wieku* (1928), a zasłużony kustosz Archiwum Państwowego — Jan Riabinin *Lauda miejskie lubelskie* (1935). Rok wcześniej ukazały się w jego opracowaniu *Materiały do lubelskiego słownika aktowego* a w roku 1938 *Materiały do historii miasta Lublina*. Z prac badawczych Jana Riabianina doszły: *Rada miejska lubelska w XVII wieku* (1937) i *Rada miejska lubelska w XVIII wieku* (1938). Inni historycy odsłaniali przeszłość Lublina na różnych odcinkach jego życia, jak zagadnienia ustroju miasta, przeszłość cechów lubelskich, szkolnictwo, reformacja, życie gospodarcze itp.

Jedną z form działalności Oddziału były zebrania naukowe, które cieszyły się dużą frekwencją. Uczestniczyli w nich nie tylko członkowie, ale także miłośnicy historii nie należący do PTH. Na zebraniach poszczególni autorzy referowali wyniki swych badań, omawiano ruch naukowy w kraju i zagranicą, zapoznawano zebranych z najnowszą problematyką badań historycznych i składano sprawozdania ze zjazdów i konferencji naukowych. Ta forma działalności, żywa w pierwszych latach istnienia Oddziału, po 1934 r. osłabła. Wpłynęło na to coraz większe angażowanie się osób kierujących jego życiem do prac Komisji Historycznej TPN oraz do prac powstałego w tym czasie Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu, które miało swój Wydział Historyczno-Filologiczny. To rozproszenie sił ujemnie wpływało na życie Oddziału, osłabiało jego działalność. Niedomogę tę wyrównywała Sekcja Nauczania Historii.

Przewaga nauczycieli historii w Oddziale nakazywała zwrócić uwagę na zagadnienia dydaktyczno-naukowe. W tym celu powołano do życia w 1928 r. wzmiankowaną Sekcję, ale ta nie przejawiała początkowo żywszej działalności. W pierwszych bowiem latach Zarząd Oddziału, nie mając w swym składzie nauczycieli, nie doceniał należycie spraw dydaktycznych.

Zmiana pod tym względem nastąpiła w 1933 r., kiedy to na nowo zorganizowano Sekcję, a jej działalność powiązano z powołanym w następnym roku przez władze szkolne Ogniskiem Metodycznym Historii. Kierownictwo obydwu placówek sprawowała ta sama osoba, która wchodziła także do Zarządu Oddziału. Odtąd Sekcja i Ognisko, mając wspólny cel, ściśle współpracowały ze sobą, odbywając kilka razy w roku zebrania i konferencje, poświęcone nurtującym nauczycieli zagadnieniom dydaktycznym i naukowym. Niezależnie od tego Sekcja Dydaktyczna organizowała i odbywała osobne zebrania. W ten sposób podnoszono w szkołach poziom nauczania historii i pogłębiano u nauczycielstwa wiedzę historyczną.

Wojna i okupacja hitlerowska przerwały działalność Oddziału. Wznowiono ją dopiero z końcem 1946 r. Wybrano wówczas tymczasowy Zarząd, do którego oprócz przedwojennych jego członków: Leona Białkowskiego i Jana Dobrzańskiego, weszli historycy: Andrzej Wojtkowski i Mieczysław Żywczyński, którzy na stałe osiedlili się w naszym mieście. Tymczasowe władze zajęły się organizacją Oddziału, który wkrótce rozpoczął normalne swoje życie.

W listopadzie 1947 r. na walnym zebraniu wybrano Zarząd w składzie: Jan Dobrzański — przewodniczący, Leon Halban i Mieczysław Żywczyński — zastępcy przewodniczącego, Józef Mazurkiewicz — sekretarz, Mirosława Zakrzewska — skarbnik oraz członkowie: Andrzej Wojtkowski i rozmówany w badaniach nad przeszłością Lublina Stefan Wojciechowski. Nowe władze kierowały działalnością Oddziału do kwietnia 1951 r. Ustalone przez nie kierunki pracy utrzymywały się w następnych latach, pogłębiane i poszerzane przez następców odpowiednio do istniejących możliwości i wyłaniających się potrzeb.

Warunki rozwoju Oddziału były coraz to korzystniejsze. Przede wszystkim wzmacniało się stopniowo lubelskie środowisko historyczne. Miało to miejsce w czasie, kiedy prezesował Oddziałowi zapobiegliwy, pełen pomysłów organizator — prof. Leon Halban. Były to lata 1951—1958. Na Wydziale Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej rozwinęły się katedry historyczne. W roku 1952 zaczęła działać na tymże Uniwersytecie, w ramach Wydziału Humanistycznego, Sekcja Historii. W związku z tym zasilili Lublin nowi pracownicy na niwie historycznej. Z Łodzi przybył wytrawny badacz nowożytnych dziejów Polski i powszechnych — Juliusz Willaume, który swoimi badaniami objął także XIX-wieczną Lubelszczyznę. Dla Lublina opuścił Poznań Kazimierz Myśliński, by tu objąć katedrę historii Polski do XVIII w. Grono lubelskich historyków odsłaniających dzieje Lubelszczyzny z końca XVIII i w XIX w. oraz najnowsze (Jan Dobrzański, Józef Mazurkiewicz, Aleksander Kierek, Stanisław Krzykała), wzmocnił przybyły na stanowisko dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego, z czasem kierownik Katedry Historii Polski Nowożytnej — Tadeusz Mencil. Wymienieni trzej przybysze czynnie włączyli się do prac Oddziału i zdobyli uznanie jego członków, czego dowodem było powierzenie im w poszczególnych kadencjach kierownictwa naszej placówki PTH. Po nich godność przewodniczącego przejął Henryk Zins, który przy współdziałaniu członków Zarządu nie szczędził wysiłków, ażeby nasz Oddział jak najowocniej spełniał swoją rolę w środowisku. W

Zarządzie Głównym PTH stale reprezentuje nasz Oddział dwóch przedstawicieli, z których jeden wybitny uczony, wytrawny badacz dziejów powszechnych i Polski — Mieczysław Żywczyński, od wielu lat nieprzerwanie zasiada w naczelnych władzach Towarzystwa.

W badaniach naukowych członków Oddziału poważne miejsce zajmują dzieje Lublina i Lubelszczyzny. Obok historyków starszego pokolenia z czasem stanęło grono młodszych, co umożliwiło kontynuowanie dawniej rozpoczętych badań i objęcie nimi nowej problematyki dawniejszych okresów aż po najnowszy — okres Polski Ludowej.

Rosnący wkład Oddziału w poznanie przeszłości Lublina i Lubelszczyzny, popularyzacja wiedzy historycznej, były możliwe dzięki sprzyjającym warunkom. Złożyły się na nie przede wszystkim przychylność i poparcie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, którego przewodniczący nigdy nie odmawiał środków na nasze wydawnictwa i inne uzasadnione potrzeby. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej chętnie udzielało poparcia finansowego na publikacje prac poświęconych dziejom miasta. Komitet Wojewódzki PZPR zawsze popierał wszelkie celowe poczynania, a w momentach trudnych spieszył z dobrą radą i pomagał w ich usuwaniu.

Ważnymi wydarzeniami w życiu Oddziału były rocznice Wiosny Ludów, piętnastolecia i dwudziestolecia Polski Ludowej, a przede wszystkim Tysiąclecia Państwa Polskiego. Dały one sposobność do wzmocnienia prac naukowych i akcji popularyzatorskiej.

Uchwała Komitetu Przygotowawczego Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego akceptowana przez Radę Państwa 12 lutego 1960 r. głosiła: „Tysiąclecie swego bytu państwowego obchodzi naród polski w okresie poważnych osiągnięć społeczno-politycznych, gospodarczych i kulturalnych na swej drodze budownictwa socjalistycznego”. Dalej uchwała stanowiła: „Obchody Tysiąclecia powinny przynieść rozszerzenie wiedzy o przeszłości narodu od czasów najdawniejszych do naszych dni, wzbudzać zainteresowanie dziejami ojczystymi ze wszystkim co postępuje i tworze w naszym kraju, mobilizować energię społeczną w budownictwie socjalistycznym. Dla należytego ukazania i wydobycia wielkich, postępowych tradycji narodu polskiego, zbliżenia do najszerszych kręgów społeczeństwa, należy wzmacniać dotychczasową akcję popularyzacyjną.” Na innym miejscu Komitet poleca, „aby każde województwo, każdy region kraju wydobywał swoje własne tradycje historyczne, własny udział w kształtowaniu dziejów narodu i państwa”. Uchwałę Komitetu Przygotowawczego Oddział nasz starał się możliwie najpełniej realizować, czego wyrazem były sesje naukowe, publikacje i odczyty publiczne.

Podobnie postąpił, aczkolwiek w węższych ramach, w odniesieniu do obchodu innych rocznic. Nie będzie przesadą jeśli powiemy, że w każdej organizowanej przez władze i społeczeństwo rocznicy ważnych wydarzeń dziejowych nie zabrakło udziału Towarzystwa Historycznego. W rocznicę Wiosny Ludów członkowie naszego Oddziału wzięli udział w pracach Komitetu Wojewódzkiego Rocznicy Wiosny Ludów, uczestniczyli w Sekcji Wydawniczej Komitetu, wygłaszali referaty, a niektórzy (A. Wojtkowski, M. Żywczyński i K. Morawski) zamieścili swe prace w księdze wydanej przez Związek Literatów Polskich w

Lublinie pt. Rok 1848. W ramach „Roku Odrodzenia” i „Roku Oświecenia” Oddział współdziałał z Wojewódzkim Komitetem Imprez Artystycznych i Obchodów. Organizował odczyty publiczne, w czasie których zapoznawano społeczeństwo z epoką i jej czołowymi przedstawicielami. Piętnastolecie Polski Ludowej poświęcono tom II „Rocznika Lubelskiego”, w którym znalazły się prace historyków i wybitnych działaczy, oświetlające czasy i osiągnięcia Lubelszczyzny na tle postępu życia w państwie. Rocznica 20-lecia Polski Ludowej znalazła swój wyraz w poświęconym jej VII tomie „Rocznika Lubelskiego”. W 25 rocznicę powstania Polskiej Partii Robotniczej Zarząd Oddziału PTH urządził wspólnie z Komitetem Wojewódzkim PZPR sesję naukową, w czasie której, między innymi, wygłosili referaty członkowie Oddziału: Stanisław Krzykała, Albin Koprucki, Zygmunt Mańkowski, Ireneusz Caban i Mieczysław Szyszko.

Wspomniałem poprzednio ogólnie o udziale naszego Oddziału w obchodach Tysiąclecia Polski. Udział ten wyraził się z jednej strony we włączeniu się do prac Wojewódzkiej Komisji do Spraw Obchodów Tysiąclecia, z drugiej we własnych poczynaniach w Lublinie i terenie. W pracach Wojewódzkiej Komisji uczestniczyło z ramienia Zarządu PTH kilku członków: J. Dobrzański, St. Krzykała, J. Mazurkiewicz, J. Willaume i St. Wojciechowski. Na czele Komisji stał T. Mencil, Sekcji Naukowej przewodniczył K. Myśliński.

W ramach obchodów Oddział przeprowadził w Lublinie dwie serie odczytów. W jednej, pod ogólnym tytułem *Polska w kulturze powszechnej*, prelegenci ukazali wkład Polski do powszechnodziejowej skarbnicy kulturalnej, w drugiej przedstawiono rolę Lublina i Lubelszczyzny w dziejach Polski. Prócz tego zorganizowano w latach 1963—1964 radiowe prelekcje poświęcone przeszłości naszego regionu.

W działalności swej Oddział nasz coraz to mocniej wkraczał na teren województwa. Wyrażało się to w nawiązaniu kontaktów z poszczególnymi ośrodkami powiatowymi, ich władzami i działaczami społecznymi, z osobami o zainteresowaniach oświatowych i zamiłowaniach historycznych. Udzielano im rad i pomocy, np. przy zakładaniu towarzystw o charakterze historyczno-kulturalnym, współpracowano z nimi i wysyłano swoich członków z referatami. Poważnym osiągnięciem były sesje popularnonaukowe, urządzane w ramach obchodów milenijnych, wspólnie z prezydiami powiatowych i miejskich rad narodowych.

Pierwsza taka sesja odbyła się w Łukowie z końcem września 1958. Inaugurowała ona obchody Tysiąclecia w mieście i powiecie. Sesja była w pełni udana, w czym duża zasługa tamtejszych władz powiatowych i miejskich, które nie szczędziły starań około jej wzorowego zorganizowania. Członkowie naszego Oddziału wypełnili ją bogatą treścią. W obradach wzięli udział liczni słuchacze, co świadczyło o zapotrzebowaniu społecznym na tego rodzaju przedsięwzięcia. Trwałym dorobkiem sesji jest pokaźne i wartościowe wydawnictwo pt. *Z przeszłości ziemi łukowskiej* pod redakcją Ryszarda Orłowskiego i Józefa Szaflika (Lublin 1959).

Zachęcony powodzeniem Zarząd Oddziału w następnych latach inicjował tego rodzaju sesje w innych miastach napotykając wszędzie na zrozumienie i zapewnioną współpracę i pomoc finansową miejscowych

władz. W czerwcu 1959 r. odbyła się sesja naukowa w Chełmie. Materiały z niej opublikowano w osobnej książce, redagowanej przez Juliusza Willa u m e'a pt. *Ziemia chełmska* (Lublin 1961). I tu, podobnie jak w Łukowie, wzięli udział w sesji miejscowi działacze oświatowi, nauczyciele, liczni przedstawiciele miejscowego społeczeństwa oraz starsza młodzież szkolna.

Powodzeniem cieszyła się sesja, zorganizowana w Kraśniku w maju 1961 r., która zgromadziła około 200 osób a wśród nich liczny zastęp nauczycieli z miasta i powiatu. Przebieg sesji świadczył o potrzebie jej zorganizowania. Głos zabierało około 35 osób. W wydanej drukiem książce pod redakcją Kazimierza M y ś l i ń s k i e g o pt. *Z dziejów powiatu kraśnickiego* (Lublin 1964), zawierającej materiały z sesji, wystąpiło 29 autorów, omawiających nie tylko zagadnienia z przeszłości powiatu, ale i czasów współczesnych.

Dwie następne sesje, w Krasnymstawie i Lubartowie, zorganizowane podobnie jak poprzednie przy współudziale prezydów rad narodowych, a w Lubartowie także z udziałem tamtejszego Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Lubartowskiej, cieszyły się powodzeniem i spełniły swoją rolę. Dorobek tych sesji znajdzie swój wyraz w odpowiednich publikacjach; krasnostawska pod redakcją Józefa M a z u r k i e w i c z a i Władysława C w i k a; lubartowską redaguje Stanisław T w o r e k.

Wśród różnorodnych poczynąń władze Oddziału nie zaniedbywały podstawowego swego zadania jakim jest działalność naukowa i kierowanie ruchem historycznym w środowisku. Warunki po temu były dobre. W obydwu uniwersytetach katedry historyczne rozwijały swoje warsztaty pracy i kształciły młode pokolenie historyków. Wojewódzkie Archiwum Państwowe otworzyło na oścież swe bramy i udostępniło bogactwa archiwalne pracownikom naukowym. Pracownicy Archiwum sami także podejmowali prace badawcze i wraz ze swoim dyrektorem, podtrzymując dobrą tradycję zapoczątkowaną przez Leona Białkowskiego, wnoszą swój wkład w życie Oddziału.

Głównie dwie formy działalności naukowej były stosowane przez Zarząd Oddziału. Jedna, to posiedzenia naukowe, na których członkowie referowali wyniki swoich badań i prowadzili dyskusje nad nurtującymi ich problemami. Na posiedzenia naukowe, prócz miejscowych historyków, zapraszano z referatami i wykładami wybitnych historyków z innych ośrodków w kraju oraz uczonych zagranicznych (Związek Radziecki, NRD, Rumunia, Węgry, Anglia).

Druga forma to inicjowanie określonych badań, dyktowanych potrzebą czasu i zamówieniami społecznymi. W ich następstwie dochodziły do skutku publikacje jak wspomniane już materiały sesji naukowych oraz osobne wydawnictwa z zakresu dziejów Lublina.

Oddział lubelski PTH przez długie lata nie posiadał własnego organu. Sprawa ta była stałym przedmiotem troski każdego Zarządu. Przy wrastających badaniach nad dziejami Lubelszczyzny zachodziła potrzeba ogłaszania ich drukiem. Palącą koniecznością było też umożliwienie młodym, początkującym historykom ogłaszania ich prac, w czym napotykali na duże trudności. Mając to na uwadze Zarząd Oddziału zlecił w 1957 r. Janowi Dobrzańskiemu, od którego wyszła inicjatywa wydawania własnego czasopisma, wykonanie prac przygotowawczych. Tak zrodził

się „Rocznik Lubelski”, którego pierwszy tom ukazał się w następnym roku pod redakcją wyżej wymienionego oraz T. Mencla i H. Zinsa. Następne tomy redagowali J. Dobrzański i T. Mencil przy współudziale Komitetu Redakcyjnego. W roku 1965 nastąpiła zmiana redakcji „Rocznika Lubelskiego”, którą objął K. Myśliński. Sekretarzem redakcji, po St. Krzykale, został Albin Kopruckowiak. Dotychczas ukazało się, bogatych w treść, siedem tomów „Rocznika”, trzy następne są w druku. W przygotowaniu są dalsze tomy, z których XII będzie poświęcony w całości 25-leciu Polski Ludowej.

Z dużym nakładem starań doszło do uruchomienia wydawnictwa pod ogólnym tytułem *Studia z dziejów Lublina i Lubelszczyzny*. W tej serii dotychczas ukazała się praca K. Myślińskiego o pt. *Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie 1317—1504* (Lublin 1962).

Na podkreślenie zasługuje przygotowywana do druku przez Andrzeja Wojtkowskiego *Bibliografia historii województwa lubelskiego*, obejmująca około 900 stron maszynopisu. Potrzeby wydania takiej bibliografii nie trzeba uzasadniać. Jest ona już na ukończeniu i ukaże się w dwóch tomach, pierwszy zawierać będzie część ogólną i geograficzną, drugi biograficzną. Na ukończeniu są także *Teksty źródłowe do historii Lubelszczyzny* opracowane przez Zygmunta Sułowskiego.

Przedstawiając dzieje Oddziału, różne odcinki jego działalności, nie można pominąć jego zainteresowań nauczaniem historii w szkołach. Zajmowała się tym od dawna istniejąca Sekcja Dydaktyczna, której obecnie przewodniczy E. Zaleska. Działalność Sekcji nastawiona jest na pogłębianie u nauczycieli wiedzy historycznej, zaznajamianie ich z problematyką dydaktyczną i torowanie do szkół najnowszych zdobyczy z zakresu nauczania historii. Sekcja współpracuje z Ośrodkiem Metodycznym Kuratorium OSŁ i Zakładem Dydaktyki Historii UMCS.

Oddział nasz ma swoją siedzibę w Lublinie, przyjął się na tutejszym gruncie, wrósł w społeczeństwo i znalazł sprzyjające warunki rozwoju. Świadom tego, w swej 40-letniej działalności, przede wszystkim miał na uwadze potrzeby miasta i jego społeczeństwa. Kładł nacisk na podejmowanie przez swoich członków badań nad historią lokalną, uwzględniał ją na zebraniach naukowych i na odcinku popularyzacji wiedzy historycznej. Dla upowszechniania i pogłębiania w społeczeństwie znajomości dziejów Lublina, powołana została Sekcja Miłośników Lublina, działająca pod przewodnictwem J. Mazurkiewicza, ciesząca się dużą popularnością wśród lublinian. W roku 1960 i na początku następnego Zarząd Oddziału zorganizował, wspólnie z Redakcją „Sztandaru Ludu”, cykl odczytów pod ogólnym tematem *Lublin 960—1960*. Odczyty odbyły się ogółem 17, na których notowano dużą frekwencję. W tradycyjnie już urządzanych rok rocznie „Dniach Lublina” nigdy nie zabrakło odczytów członków Oddziału. W ostatnim roku obchodów milenijnych i w 650 rocznicę nadania Lublinowi praw miejskich nasz Oddział przedstawił 30 referatów.

Przeszłości miasta, od najdawniejszej poczynając, aż po czasy najnowsze, poświęcono wiele rozpraw i studiów, zamieszczonych w „Roczniku Lubelskim” i publikacjach książkowych wydanych głównie przez Wydawnictwo Lubelskie. Umożliwiło to następnie przygotowanie dwóch większych rozmiarami publikacji, złożonych w darze naszemu miastu

i będących zarazem trwałym uczczeniem Tysiąclecia Polski i 650-lecia nadania Lublinowi praw miejskich. Pierwsza, na którą złożyły się prace 16 autorów, pod ogólną redakcją J. Ma z u r k i e w i c z a to *Dzieje Lublina* (t. I, Lublin 1965), obejmujące historię miasta do 1918 r. Tom drugi, obejmujący okres międzywojenny, czasy wojny i okupacji hitlerowskiej oraz lata Polski Ludowej, przygotowuje zespół autorów pod redakcją St. K r z y k a ł y. Druga publikacja, będąca niejako uzupełnieniem pierwszego tomu *Dziejów Lublina*, również praca zespołowa, tym razem pod redakcją H. Z i n s a to *Lublin 1317—1967* (Lublin 1967). Nowością w niej są partie poświęcone miastu w latach wojny i okupacji (Z. M a ń k o w s k i), w okresie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (I. C a b a n) i w następnych latach władzy ludowej (P. K a r p i u k). Obydwie książki mogły ukazać się dzięki pomocy finansowej Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, doceniającej w pełni potrzebę ich wydania.

Spoglądając z perspektywy 40 lat na powstanie i działalność Oddziału, przywołując na pamięć jego skromne początki oraz trudności w jakich przyszło mu działać w latach 1927—1939, stwierdzić przychodzi, że stopniowo wrastał on coraz to mocniej w środowisko lubelskie i z czasem, głównie po 1946 r., po wznowieniu swej działalności, zdobywał sobie i osiągnął pozycję instytucji ześrodkowującej szerszą inicjatywę naukową, wydawniczą i popularyzatorską w zakresie wiedzy i szerzenia kultury historycznej w Lublinie i województwie. Możliwe to było w drugim okresie czterdziestoletniej historii Oddziału, po wojnie, w nowych warunkach, w Polsce Ludowej. W jakiej mierze Oddział je wykorzystał i czy spełnił powinną rolę, ocena należy do władz, które nie szczędziły mu poparcia i pomocy, oraz do społeczeństwa.

ЛЮБЛИНСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ПОЛЬСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА В НАУЧНОЙ ЖИЗНИ ЛЮБЛИНА И ЛЮБЛИНЩИНЫ

Резюме

В 1967 году исполнилось 40 лет деятельности Люблинского Отделения Польского Исторического Общества. Этой деятельности способствовали соответствующие условия. В нескольких средних школах работал ряд учителей истории, стремящихся углубить свои знания; некоторые из них вели научные исследования. В Государственном Архиве и в Католическом Университете работали квалифицированные историки. В городе была группа людей, любителей прошлого. Всё это способствовало учреждению исторического центра, который был образован по согласованию с Главным Правлением Польского Исторического Общества 12 января 1927 года. Среди первых 35 членов Общества было 20 учителей. Большинство учителей в Люблинском Отделении до 1939 года определяло его дидактический характер.

Первое Правление Отделения планировало распространить свою деятельность на всё Люблинское воеводство. После возникновения в Люблине Общества Любителей Науки и образования в нем Исторической Комиссии Отделение Польского Исторического Общества сузило объем своей деятельности до организации научных собраний. Целью его работы было также содействие в исторических исследованиях и совершенствование обучения истории в школах.

В довоенной деятельности Отделения нужно отметить подготовительную работу по изданию исторической монографии Люблина. Было опубликовано несколько работ, основывающихся на первоисточниках, Леона Бялковского и Яна Рябинина.

Научные собрания, в начале очень оживленные, со временем стали терять свою притягательность. Но в то же время наблюдалось углубление знания истории у учителей, особенно с 1934 года, когда началось тесное сотрудничество Дидактической Секции Отделения и Методического Очага Истории („Огниско Методычне Хистории”), созданного школьными властями.

В трагические для народа дни гитлеровской оккупации наше Отделение не могло продолжать своей деятельности. Деятельность Отделения возобновилась после войны в новых условиях Народной Польши. Пользуясь полной поддержкой со стороны народной власти, Отделение стремилось по возможности развернуть как можно более всестороннюю деятельность. Это стало вполне возможным после открытия на Гуманитарном Факультете Университета им. Марии Кюри-Склодовской исторического отделения; наш исторический центр благодаря этому факту значительно укрепился. Научные сотрудники исторического отделения в Университете активно включились в работу Польского Исторического Общества.

Важными вехами в деятельности Люблинского Отделения Польского Исторического Общества являлись: годовщина Революции 1848 года, 15-летие и 20-летие Народной Польши, 50-летие Великой Октябрьской Революции, годовщина признания Люблину городских прав и, в особенности, празднование Тысячелетия Польши, и др. Отделение в лице своего Правления и членов принимало участие в этих мероприятиях, организуя научные сессии, доклады, совещания и публикуя посвященные им научные труды.

В своей деятельности Отделение всё шире охватывало территорию воеводства. Ярким доказательством этого была организация совместно с президиумами соответствующих рад народных в юбилейном периоде научных сессий в Лукове, Хелме, Красныставе, Замостье, Красныке и Любартове, посвященных Тысячелетию Польши. Члены нашего Общества прочитали на этих сессиях ряд докладов. Важным достижением этих сессий является опубликование и подготовка в печати трудов, в которых разработаны проблемы истории городов и повятов.

Часто организовывались научные собрания, на которых члены Отделения знакомили участников с результатами своих исследований и с новейшими достижениями отечественной и зарубежной исторической науки. На этих собраниях участвовали иногда гости из других польских научных центров, а также зарубежные гости (из СССР, ГДР, Румынии, Венгрии, Англии).

В результате развернутой исследовательской деятельности в области истории Люблинщины назрела необходимость публикации материалов в собственном органе „Рочник Любельски” (Люблинский Ежегодник) и начала издательской серии „Студия з дзеюв Люблина и Любельщизны” (Исследования по истории Люблина и Люблинщины).

Много внимания в своей работе Отделение посвятило Люблину. Для популяризации и углубления исторических знаний была создана „Секция Любителей Люблина”, собрания которой привлекли всех, кто интересуется историей своего города.

Истории города посвящено много исследований и статей. Это дало впоследствии возможность публикации двух трудов в честь Тысячелетия Польши и присвоения Люблину городских прав. В первом труде помещены работы 16 авторов, это „Дзее Люблина” (История Люблина), первая часть которой (до 1918 года) появилась в печати, а вторая часть (касающаяся междувоенного периода и периода Народной Польши) готовится к печати. Второй труд „Люблин 1317—1967” тоже коллективная работа, которая является как бы дополнением к первой монографии. Это дар Отделения городу, с которым деятельность Общества связана на протяжении 40 лет. Люблинское Отделение Польского Исторического Общества заслужено считается центром сосредоточивающим научные интересы в области истории Люблина и Люблинского воеводства.

PART DE LA SECTION DE LUBLIN DE LA SOCIÉTÉ HISTORIQUE POLONAISE DANS LE MOUVEMENT SCIENTIFIQUE DE LA VILLE ET DE LA RÉGION DE LUBLIN

R é s u m é

L'année 1967 est déjà la quarantième année de l'activité de la Section de Lublin de la Société Historique Polonaise. Les conditions de cette activité, durant cette période, étaient bien favorables. Dans plusieurs écoles secondaires de nombreux professeurs d'histoire voulaient approfondir leurs connaissances professionnelles; certains d'eux faisaient des recherches scientifiques. Dans les Archives d'État et à l'Université Catholique les historiens occupaient des postes correspondant à leur niveau d'instruction. Il y avait à Lublin un groupe de personnes aimant le passé de leur ville. Pour ces raisons on a jugé possible et utile de former la section de Lublin de la Société Historique Polonaise, après entente avec la Direction Centrale, le 12 janvier 1927. La nouvelle Section groupait d'abord 35 personnes, dont 20 instituteurs d'écoles; la prédomination constante de ces derniers a donné à la Section un caractère spécifique.

La première direction de la Section voulait étendre son activité sur toute la voïvodie de Lublin. Pourtant, après la formation de la Société

des Amis des Sciences à Lublin et la création, dans ce cadre, de la Commission Historique, la Section a limité son activité aux réunions scientifiques, à l'encouragement des recherches historiques et au perfectionnement de l'enseignement de l'histoire dans les écoles.

De l'activité de la Section d'avant la guerre il faut mentionner surtout les travaux préparatoires de l'édition de la monographie historique de Lublin. Dans ce domaine on a publié quelques positions de source de Leon Bialkowski et Jan Riabinin.

L'atmosphère très active des réunions de début devenait de plus en plus calme avec l'écoulement du temps. On a pourtant noté une animation se manifestant dans l'approfondissement de la connaissance de l'histoire par les instituteurs et dans le mouvement didactique, surtout après 1934, depuis le commencement de la collaboration plus étroite de la Section Didactique et du Foyer Méthodique de l'Histoire, formé par les autorités scolaires.

Pendant les années d'occupation hitlérienne, la terreur faisant rage a rendu impossible la continuation de l'activité de la Section, qui ne pouvait être renouvelée qu'après la guerre, dans les conditions existantes en Pologne Populaire. Profitant de la pleine protection des autorités, la Section faisait, depuis ce temps, tout son possible pour le développement le plus universel de son activité. Cela est devenu réalisable dès le moment de la formation de la section historique à la Faculté des Lettres de l'Université Marie Curie-Skłodowska. Par ce fait notre milieu historique a été considérablement fortifié, car les travailleurs de l'Université mentionnée ont commencé à participer activement dans les travaux de la Section.

Aux moments de grande importance pour l'activité de la Section on doit compter les anniversaires: Printemps des Peuples, XVe et XXe anniversaires de la Pologne Populaire, 50e anniversaire de la Grande Révolution d'Octobre, 650e anniversaire de l'octroi à Lublin des droits municipaux et, avant tout, les solennités des Mille Ans de la Pologne. La Section, par l'intermédiaire de sa direction et de ses membres, y prenait sa part active, organisant des sessions scientifiques, des conférences, des cours et publiant des travaux scientifiques s'y rapportant.

Dans son activité la Section gagnait de plus en plus les terrains plus éloignés de la voïvodie. Cela a trouvé son expression dans les sessions scientifiques organisées avec les présidium des conseils du peuple dans le cadre des solennités des Mille Ans de la Pologne à Łuków, Chełm, Krasnystaw, Zamość, Kraśnik et Lubartów. Les membres de notre Section ont fourni à fies sessions les matériaux scientifiques. La Section a déjà publié plusieurs travaux sur le passé des villes et des districts. D'autres publications sont actuellement en préparation.

En plus, on organisait des réunions scientifiques dont les participants étaient mis au courant des résultats des recherches faites par les membres particuliers de la Section et informés sur les acquisitions les plus récentes des sciences historiques dans le pays et à l'étranger. D'éminents savants des autres centres de Pologne et de l'étranger (U.R.S.S., Rép. Dém. d'Allemagne, Roumanie, Hongrie, Angleterre) faisaient leurs conférences à l'invitation de la Section.

Le développement de l'activité de recherches sur l'histoire de la

région, ainsi que le besoin de la publication des travaux imprimés, ont amené à la création de l'organe propre de la Section sous le titre de „Rocznik Lubelski” (Annuaire de Lublin) et à l'édition de „Studia z dziejów Lublina i Lubelszczyzny” (Études de l'histoire de la ville et de la région de Lublin).

Ayant pour centre d'activité la ville de Lublin, la Section lui consacrait beaucoup d'attention. Afin de propager et d'approfondir le savoir historique, elle a formé la „Section des Amis de Lublin”, dont les réunions groupaient les personnes s'intéressant au passé de la ville.

À l'histoire de cette ville, des temps les plus anciens jusqu'à nos jours, on avait destiné plusieurs dissertations et études. Cela a permis ensuite l'édition de deux publications pour honorer l'anniversaire des Mille Ans de la Pologne et le 650e anniversaire de l'octroi des droits municipaux à Lublin. La première publication, contenant des travaux de 16 auteurs, intitulée „Dzieje Lublina” (Histoire de Lublin), embrassait la période jusqu'à 1918. Sa seconde partie, concernant les années d'entre les guerres et celles de Pologne Populaire, est en préparation. L'autre ouvrage, aussi collectif, qui constitue en quelque sorte le complément du premier, est intitulé „Lublin 1317—1967”. Ce dernier travail est offert par la Section à la ville où elle manifeste son activité depuis 40 ans et où elle est connue comme une institution qui centralise le mouvement scientifique historique dans le milieu de Lublin.